

Best wishes to all
Sakam Kiigi members

John Doyne

Џон Бојн е роден во Ирска во 1971 година. Досега има напишано шест новели.

Момчето во пижами на риги има добиено две ирски награди, беше номинирана за книга на годината во Ирска и стигна до филмските платна ширум светот со филмската реализација на Мирамакс Филмс.

Џон Бојн живее во Даблин, а неговите книги се преведени во повеќе од 45 земји. Македонија е 45 земја во светот која ја издава книгата Момчето во пижами на риги.

За Џејми Линч

АКО И ТИ САКАШ КНИГИ...

ИЗДАВАЧКА КУЌА САКАМ КНИГИ

www.sakamknigi.mk

Местото каде ќе дознаеш што навистина вреди да се прочита...

Наслов на оригиналот издаден од страна на **David Fickling Books**

The boy in the striped pyjamas

© John Boyne, 2006

Copyright © за македонското издание
Издавачка куќа Сакам книги, 2012

Сите права обезбедени и задржани во договор со
David Fickling Books

Превод Ана Кулеванова
Коректура Ивана Николовска
Лектор Марија Иванова

Главен уредник Ивана Николовска
Маркет менаџер Деана Николовска
Дизајн на корица Диме Спасев
Компјутерска обработка Диме Спасев

Сите права за книгата се задржани. Ниту еден дел од ова издание не смее да биде препечатуван, копиран или објавуван во која било форма или на кој било начин во електронските или печатените медиуми, без писмена согласност од издавачот.

MOM^ETO VO PI @AMI NA RI GI

Xon Boj n

АКО И ТИ САКАШ КНИГИ...

1

Bruno otkri va

Едно попладне, кога Бруно дојде дома од училиште, беше изненаден кога ја затече Марија, куќната помошничка - која секогаш ја држеше главата закопана во килимот и никогаш не погледнуваше нагоре - како стои во неговата соба, ги вади сите негови работи надвор од гардероберот и ги пакува во четири огромни дрвени сандаци. Таа имаше почнато со пакување дури и на оние работи кои тој ги имаше скриено одзади, кои му припаѓаа само нему и никој немаше право да си го пика носот таму.

„Што правиш?“ праша тој на најфиниот начин на кој умееше. Иако воопшто не беше среќен што се врати дома и најде како некој му претура по работите

кои тој ги поседува, мајка му секогаш му велеше да се однесува кон Марија со почит, а не само да го имитира начинот на кој татко му ѝ се обраќа. „Држи ги рацете настрана од моите работи.“

Марија ја протресе главата и покажа кон скалите зад него каде мајка му штотуку се појави. Таа беше висока жена со долга црвена коса врзана со некаква мрежа како пајажина зад главата и нервозно тапкаше со рацете како да имаше нешто што не сакаше да го каже или нешто во кое не сакаше да верува.

„Мајко“, рече Бруно, марширајќи кон неа „што се случува? Зошто Марија претура по моите работи?“

„Ги пакува“, објасни мајка му.

„Ги пакува?“ праша тој, брзо присетувајќи се на настаните од изминатите неколку дена за да процени дали бил особено некултурен или употребил некој од оние зборови кои не му беше дозволено да ги користи и да ги каже на глас, па поради тоа го казнуваат и го праќаат некаде. Не можеше да се сети на ништо. Всушност, во текот на последните неколку дена, тој се однесуваше со совршено пристојни манири кон сите и воопшто не му текнуваше дека предизвикал некаков неред. „Зошто?“ праша тој. „Што направив?“

Мајка му веќе беше влезена во својата соба каде Ларс, главниот слуга, веќе беше таму и ги пакуваше и нејзините работи исто така. Таа воздивна и фрустрирано ги фрли рацете во воздухот пред повторно да домаршира до скалите, а Бруно одеше зад неа и немаше намера да се откаже сè додека не добие некакво

објаснување за тоа што се случуваше.

„Мајко“, инсистираше тој. „Што се случува? Се селиме ли?“

„Дојди долу со мене“, рече мајка му, тргнувајќи кон големата трпезарија каде претходната недела вечера со Фуријата. „Долу ќе зборуваме.“

Бруно се стрча надолу, прелетувајќи по скалите, така што кога мајка му пристигна во трпезаријата, тој веќе беше таму и ја чекаше. За момент погледна кон неа без да каже збор и во себе си помисли дека утрово не ја нанела правилно шминката, бидејќи краевите на нејзините очи беа поцрвени од вообичаено, исти како неговите кога ќе направеше неред, ќе влезеше во неволја и ќе завршеше со плачење.

„Не треба да се грижиш, Бруно“, рече мајка му, седнувајќи на столицата каде седеше убавата русокоса жена која дојде на вечера со Фуријата и му мавташе кога татко му ги затвори вратите. „Всушност, ако ништо друго, ова ќе биде одлична авантура.“

„Што тоа?“ праша тој. „Ќе ме испратите некаде?“

„Не, не само тебе“, рече таа, како за момент да размислува дали да се насмее. „Сите одиме. Твојот татко и јас, Гретел и ти. Сите четворица.“

Бруно размисли за тоа и се намурти. Немаше да биде особено вознемирен ако Гретел ја испратеа некаде, бидејќи таа и така беше *Безнадежен случај* и му предизвикуваше само проблеми. Но се чинеше малку неправедно што сите мораа да одат со неа.

„Но каде?“ праша тој. „Каде точно одиме? Зошто не можеме да останеме тука?“

„Поради работата на татко ти“, објасни мајка му. „Знаеш колку е тоа важно, нели?“

„Да, секако“, рече Бруно, кимајќи со главата. Го знаеше тоа, бидејќи во нивната куќа постојано имаше многу посетители - мажи во фантастични униформи, жени со дактилографски машини од кои тој мораше да ги држи своите валкани раце подалеку. Сите тие секогаш беа многу фини со татко му и меѓусебно си велеа дека тој бил човек за пример, дека Фуријата имал во план големи работи за него.

„Па, некогаш кога се работи за нешто многу важно“, продолжи мајка му „човекот кој го вработи татко ти, му кажува да оди на друго место каде има некоја специјална работа која мора да ја заврши.“

„Каква работа?“ праша Бруно, бидејќи ако беше искрен со себе, а секогаш се обидуваше да биде, тој не беше во целост сигурен што воопшто работеше татко му.

Еден ден на училиште, децата зборуваа за своите татковци и Карл рече дека татко му бил одгледувач на зеленчук, што Бруно знаеше дека беше вистина, бидејќи неколкупати имаше отидено во неговата продавница за зеленчук во центарот на градот. И Даниел рече дека татко му е наставник, што Бруно исто така знаеше дека беше вистина, бидејќи тој ги учеше големите мудри момчиња. И Мартин кажа дека татко му е готвач, што Бруно знаеше дека беше

вистина, бидејќи некогаш кога доаѓаше да го земе од училиште, носеше бел мантил и карирана престилка како штотуку да излегол од кујна.

Кога тие го прашаа Бруно што работи неговиот татко, тој ја отвори устата за да им каже, но веднаш сфати дека тој воопшто не го познаваше својот татко. Сè што можеше да каже беше дека татко му е човек за пример и дека Фуријата има големи планови за него. Ох, и дека има фантастична униформа.

„Тоа е многу важна работа“, рече мајка му со двоумење во гласот. „Работа која мора да ја изврши посебен човек. Можеш да го разбереш тоа, така?“

„И сите ние мораме да одиме?“ праша Бруно.

„Се разбира дека мораме“, рече мајка му. „Сигурно не сакаш татко ти да оди сам на тоа ново место и да се чувствува осамено, зар не?“

„Претпоставувам дека не сакам“, рече Бруно.

„Ужасно ќе му недостигаме на татко ти ако не одиме со него“, додаде таа.

„Кој од нас најмногу ќе му недостига?“ праша Бруно. „Јас или Гретел?“

„Двајцата подеднакво ќе му недостигате“, рече мајка му, не сакајќи никого да издвојува. Бруно го почитуваше тоа, особено поради тоа што беше уверен дека тој ѝ беше омилен нејзе.

„Но што ќе се случи со нашата куќа?“ праша Бруно. „Кој ќе се грижи за неа додека ние не сме тука?“

Мајка му воздивна и погледна наоколу во собата, како да се збогуваше со неа, како ова да беше последен пат што седи во неа. Тоа беше многу убава куќа на пет ката, ако се броеше и визбата каде Кук ја готвеше целата храна, а Марија и Ларс седеа на масата, се расправаа и се нарекуваа со имиња и зборови кои не би требало да ги користат. И ако се броеше и онаа мала соба со навалени прозорци која се наоѓаше на врвот од куќата од каде што Бруно можеше да го види цел Берлин пред себе, ако застанеше на врвот на прстите и цврсто се држеше за рамките од прозорецот.

„Ќе мора да ја затвориме куќата сега засега“, рече мајка му. „Но еден ден повторно ќе се вратиме тука.“

„А што ќе биде со Кук?“ праша Бруно. „И Ларс? И Марија? Зарем тие нема да живеат во неа?“

„И тие ќе дојдат со нас“, објасни мајка му. „Но доволно беа прашања за денес. Можеби треба да одиш горе да ѝ помогнеш на Марија со пакувањето.“

Бруно стана од столот, но не тргна никаде. Имаше уште неколку прашања кои мораше да ѝ ги постави пред да може да се смири.

„А колку е далеку тоа ново место?“ праша тој. „Новата работа, мислам. Дали е подалеку од километар оттука?“

„Ох, Боже“, рече мајка му со насмевка, иако тоа беше некој чуден вид на насмевка, бидејќи воопшто не изгledаше среќна и се сврте со грбот кон Бруно како да не сакаше тој да го види нејзиното лице. „Да, Бруно“, рече таа. „Подалеку е од еден километар. Всушност,

многу подалеку од еден километар.“

Очите на Бруно широко се отворија, а неговата уста доби форма на буквата „О“. Ги крена рацете нагоре како што правеше секојпат кога нешто ќе го изненадеше. „Сакаш да кажеш дека го напуштаме Берлин?“ забрвтано праша тој, длабоко земајќи воздух.

„Се плашам дека е така“, рече мајка му, тажно кимајќи со главата. „Работата на татко ти е...“

„Но што ќе биде со училиштето?“ праша Бруно прекинувајќи ја, нешто што знаеше дека не би требало да го прави, но во оваа ситуација мислеше дека ќе му биде простено. „И што е со Карл и Даниел и Мартин? Како ќе знаат тие каде сум кога ќе сакаме да правиме нешто заедно?“

„Сега засега ќе мораш да им кажеш збогум на твоите пријатели“, рече мајка му. „Но како и да е, сигурна сум дека наскоро повторно ќе ги видиш. И те молам немој да ја прекинуваш мајка ти додека зборува“, додаде таа, бидејќи, иако ова беа необични и непријатни новости, немаше потреба Бруно да ги прекршува правилата на пристојност на кои беше научен.

„Да се збогувам со нив?“ праша тој, изненадено зјапајќи во неа. „Да се збогувам со нив?!“ повтори, плукајќи ги зборовите надвор како устата да му беше полна со бисквити кои ги изцвакал на ситни парчиња, но сè уште не ги голтнал. „Да се збогувам со Карл и Даниел и Мартин?!“ продолжи тој, а гласот му стануваше опасно пискав, што тука, во оваа куќа не

беше дозволено. „Но тие се тројцата мои најдобри пријатели за до крајот на животот.“

„Ох, ќе стекнеш нови пријатели“, рече мајка му, мавнувајќи со раката во воздухот, како целата оваа работа за тројцата најдобри пријатели за до крајот на животот да беше некаква смешка.

„Но имавме планови“, протестираше тој.

„Планови?“ праша мајка му, поткревајќи една веѓа. „Какви планови?“

„Па, ако ти кажам тоа би било издавање“, рече Бруно, бидејќи не смееше да ја открие природата на нивните планови. Тоа всушност беа оној вид на планови кои вклучуваа многу неред и хаос, особено во оние неколку недели кога завршуваше училишната година и конечно можеа да преминат на остварување на плановите наместо само да ги смислуваат.

„Жалам Бруно“, рече мајка му „но твоите планови едноставно ќе мораат да почекаат. Немаме избор во ова.“

„Но, мајко!“

„Бруно, доста беше“, рече таа, избувнувајќи и станувајќи за да му даде до знаење дека беше сериозна кога рече дека беше доста. „Искрено, пред само една недела се жалеше колку работите се промениле овде во последно време.“

„Па, не ми се допаѓа тоа што сега треба да ги гаснеме сите светла навечер“, призна тој.

„Сите треба да го прават тоа“, рече мајка му. „Така

е побезбедно. И кој знае, можеби ќе бидеме уште побезбедни ако се преселиме. Сега, сакам да одиш горе и да ѝ помогнеш на Марија со пакувањето. Немаме толку многу време колку што сакав, благодарение на некои луѓе.“

Бруно кимна и тажно се упати нагоре, знаејќи дека „некои луѓе“ е израз кој се однесуваше на татко му, а го користат само возрасните луѓе и тој не смееше да го употребува.

Полека почна да се качува по скалите со едната рака придржувајќи се за гелендерот и се прашуваше дали новата куќа, во новото место, кај новата работа, ќе има толку убав гелендер по кој ќе може да се лизга надолу како што е овој. Гелендерот во оваа куќа се протегаше сè од највисокиот кат, од онаа мала соба - каде тој можеше да го види цел Берлин пред себе, ако застанеше на врвот на прстите и цврсто се држеше за рамките од прозорецот - па сè до подот на приземјето, точно пред двете огромни дабови врати. А немаше работа која Бруно повеќе ја сакаше од тоа да се качи на него од најгорниот кат, да се спушти надолу и да извикува весели звуци додека се лизга.

Од горе, тој се лизгаше до следниот кат, каде се наоѓаше собата на неговите родители и големиот тоалет, местото каде не смееше да влегува во ниеден случај.

А потоа продолжуваше кон првиот кат, каде се наоѓаше неговата соба, собата на Гретел и помалиот тоалет, кој требаше да го користи почесто отколку што всушност го користеше.

На крајот стигнуваше до приземјето, каде се наоѓаше крајот од гелендерот и летнуваше во воздухот, слетувајќи на двете стапала. Ако не успееше да се задржи и исправено да застане на нозе, повторно се качуваше и од почеток се спушташе надолу. Гелендерот беше најдобрата работа во врска со оваа куќа - тоа, и фактот што баба му и дедо му живеат во нивна близина. Кога помисли на тоа, се запраша дали и тие ќе дојдат на местото кај новата работа и претпостави дека ќе дојдат, бидејќи не му беше веројатно дека ќе ги остават. Никому не му беше потребна Гретел, бидејќи таа беше *Безнадежен случај* - би било многу полесно ако таа останеше да внимава на куќата - но баба му и дедо му? Добро, тоа беше сосема друга работа.

Бруно полесно се искачи по скалите до својата соба. Пред да влезе внатре, погледна назад кон приземјето и ја виде мајка му како влегува во канцеларијата на татко му. Од канцеларијата која гледаше кон трпезаријата - место каде *Никој без исклучок* не смееше да влегува - Бруно ја слушна мајка му како гласно му зборува на татко му, но веднаш потоа татко му со уште погласен тон ѝ се обрати на мајка му и стави крај на нивниот разговор. Тогаш вратата од канцеларијата се затвори и Бруно не можеше да чуе ништо друго. Помисли дека би било добра идеја да се врати назад во својата соба и да го преземе пакувањето во свои раце, бидејќи ако не го стореше тоа, Марија можеше без никаква грижа и обзир да ги извади сите негови работи од гардероберот, дури и сите оние кои ги имаше скриено одзади, кои му припаѓаа само нему и во кои никој немаше право да си го пика носот.

2

Novata ku}a

Кога за првпат ја виде нивната нова куќа, очите на Бруно се ококорија, неговата устата формираше облик „О“, а рацете неконтролирано му се кренаа во воздух. Сè во врска со оваа куќа се чинеше како токму спротивното од нивниот стар дом и едноставно не можеше да поверува дека навистина требаше да живее овде.

Куќата во Берлин се наоѓаше на мирна улица на која од двете страни имаше други големи куќи и секогаш му беше убаво да гледа во нив, бидејќи беа речиси идентични на неговата, но не исти во целост. Во тие куќи живеат други момчиња со кои си

играше (ако му беа пријатели) и од кои бегаше како од ѓавол (ако правеа проблеми). Но новата куќа беше единствена на ова празно, пусто место и никаде на видик немаше друга куќа, што значеше дека немаше да има други семејства наоколу и немаше да има други момчиња со кои ќе може да си игра, без разлика дали ќе му беа пријатели или ќе предизвикуваа проблеми.

Куќата во Берлин беше огромна и иако живееше таму речиси девет години, до ден денешен можеше да најде дупки и шуплини кои сè уште ги немаше целосно истражено. Имаше дури и цели соби - како на пример канцеларијата на татко му - која беше Особено забранета територија без исклучоци - во кои едвај имаше стапнато. Како и да е, новата куќа имаше само три ката: горниот кат, каде се наоѓаа сите спални соби и само еден тоалет, приземје со кујна, трпезарија и нова канцеларија за татко му (која, претпоставуваше тој, ги имаше истите ограничувања како и претходната) и подрум каде ќе спијат слугите.

Околу куќата во Берлин имаше улици полни со куќи по кои постојано шетаа луѓе и кога се одеше кон центарот на градот секогаш можеше да се налета на некој со кој можеш да си поразговараш. Честопати сите беа зафатени и само брзаа наоколу, но барем ќе те поздравеа. Имаше продавници со светли излози, тезги со овошје и зеленчук, големи крошни со зелка, моркови, карфиол и пченка. Едни беа преполни со праз и печурки, репа и мали зелкички, а други со зелена салата, боранија, тиквички и бел морков. Некогаш Бруно сакаше да застане пред тезгите, да ги затвори очите и да ги вдишува аромите, чувствувајќи

зашеметеност од мешаните мириси на сладост и живот. Но околу новата куќа немаше ниту една улица, никој не се шеташе наоколу и дефинитивно немаше продавници и тезги со овошја и зеленчуци. Сè околу него се чинеше студено и празно како да се наоѓаше на најосаменото место на светот. На крајот од светот.

Во Берлин имаше маси поставени на улицата, а понекогаш кога ќе дојдеше дома од училиште со Карл, Даниел и Мартин, на нив ќе најдеа седнати мажи и жени како пијат пенести пијалаци и се смеат на глас; тие луѓе кои седеа на овие маси мора да беа многу интересни луѓе, си мислеше тој, бидејќи без разлика што ќе кажеше некој од нив, сите почнуваа да се смеат. Но имаше нешто во врска со оваа нова куќа што го тераше Бруно да мисли дека во неа никој никогаш се немаше насмевнато; дека тука немаше кому да му се насмевнеш и за што да бидеш среќен.

„Мислам дека ова беше лоша идеја“, рече Бруно, неколку часа откако пристигнаа, додека Марија горе ги распакуваше неговите куфери. (Марија не беше единствената слугинка во новата куќа; имаше и тројца други кои беа прилично слаби и само повремено зборуваа едни со други со едвај чујни шепотења. Имаше и еден стар човек кој, како што му беше кажано нему, беше таму за да го подготвува зеленчукот и да чека на нивната трпеза. Тој изгледаше многу несреќен, а исто така и малку лут.)

„Го немаме тој луксуз многу да мислиме“, рече мајка му, отворајќи еден пакет од шеесет и четири чаши кои дедо му и баба му ѝ ги дале кога се омажила за

татко му. „Некои други луѓе ги донесуваат одлуките наместо нас.“

Бруно не знаеше што сакаше таа да каже со тоа, па се преправаше дека воопшто не чул ништо. „Мислам дека ова беше лоша идеја“, повтори тој. „Мислам дека најдобро ќе биде да ги заборавиме сите овие работи и да се вратиме дома. Па ова да биде само едно fino искуство“, додаде тој, фраза која неодамна ја имаше научно и беше решен да ја користи што е можно почесто.

Мајка му се насмевна и внимателно ги стави чашите долу на масата. „Јас имам друга фраза за тебе“, рече таа. „Од ситуацијата мора да го извадиме најдоброто што можеме.“

„Па не знам што да правам“, рече Бруно. „Мислам дека едноставно треба да му кажеш на татко дека си се премислила, и добро, ако треба да останеме овде цел ден, да вечераме и да преспиеме, оти сите сме уморни, тогаш во ред, но најверојатно би требало да станеме рано изутрина ако сакаме да стигнеме во Берлин за утрински чај.“

Мајка му воздивна. „Бруно, зошто не одиш горе да ѝ помогнеш на Марија да те распакува?“ праша таа.

„Но нема поента да се распакувам ако...“

„Бруно, само направи го тоа, те молам!“ викна мајка му, бидејќи очигледно беше во ред таа да го прекинува него кога тој зборуваше, но тоа не функционираше во другиот правец. „Тука сме, пристигнавме, ова ќе биде нашиот дом за во блиска иднина и треба само да

се обидеме да ги направиме работите најдобри што можат да бидат. Дали ме разбираш?“

Тој не знаеше што значеше тоа „блиска иднина“, па ѝ го кажа тоа.

„Тоа значи дека сега ќе живееме овде, Бруно. И ова е крај на дискусијата.“

Бруно доби силни болки во стомакот и можеше да почувствува како нешто расте во него, нешто што доаѓаше од најголемата длабочина на неговото тело и излегуваше кон надворешниот свет. Кога тоа што се крвеше во него ќе излезеше на површина: или ќе го натераше да вика на цел глас за тоа како целата оваа работа не беше во ред и не беше фер и беше голема грешка за која некој ќе плати еден ден или едноставно ќе го натераше да прсне да плаче. Тој не можеше да разбере како се случи сето ова. Еден ден беше совршено среќен и задоволен со тројцата најдобри пријатели за цел живот, си играше дома, се лизгаше надолу по гелендерот, се обидувааше да се поткрене на прсти за да го види цел Берлин, а сега беше заглавен во оваа студена, непријатна куќа со три шепотливи слугинки и келнер кој беше несреќен и лут и каде што никој не изгледаше како некогаш да би можел повторно да биде среќен.

„Бруно, сакам да одиш горе да се распакуваш и сакам да го сториш тоа веднаш“, рече мајка му со непријателски глас во кој јасно се гледаше дека таа не се шегуваше, па Бруно се сврте полукружно и одмаршира без збор. Можеше да ги почувствува солзите како се закануваат да се појават од крајчињата

на неговите очите, но имаше решено дека нема да им го дозволи тоа.

Отиде горе и полека почна да се развртува, надевајќи се дека ќе пронајде некоја мала врата или скриена дупка која подоцна ќе послужи како добро место за истражување, но не виде ништо такво. На неговиот кат имаше само обични врати, по две на секоја од страните, завртени една кон друга. Врата која водеше до неговата соба, до собата на Гретел, врата од собата на мајка му и татко му и врата кон тоалетот.

„Ова не е дом и никогаш нема да биде“, си мрмореше тој под носот додека влегуваше во својата соба, забележувајќи ги сите свои алишта расфрлани на креветот, а кутиите со спакувани играчки и книги воопшто недопрени. Очигледно беше дека на Марија не ѝ беа јасни приоритетите.

„Мајка ми ме испрати за да ти помогнам“, тивко рече тој, а таа кимна, покажувајќи кон една голема торба со неговите чорапи, долни маици и гаќи.

„Ако можеш да ги средиш нив, стави ги во средната фиока од плакарот“, рече таа, покажувајќи кон еден грд плакар кој стоеше на другата страна од собата, покрај едно огледало прекриено со прашина.

Бруно воздивна и ја отвори торбата. Таа беше преполна со неговата долна облека, па тој посака да се пикне во неа и да се надева дека кога ќе излезе надвор, ќе се разбуди од овој кошмар и повторно ќе биде дома.

„Што мислиш за сето ова, Марија?“ праша тој по долго молчење, бидејќи таа отсекогаш му се допаѓаше

и ја сметаше за дел од семејството и покрај тоа што татко му му имаше кажано дека таа е само слугинка и тоа многу добро платена, преплатена.

„Сето кое?“ праша таа.

„Ова“, рече тој, како тоа да беше најочигледната работа на светот. „Доаѓањето на место како ова. Зарем не мислиш дека направивме голема грешка?“

„Не се прашувам јас за тоа, господине Бруно“, рече Марија. „Мајка ви ви објасни дека се работи за работата на татко ви и...“

„О, уморен сум од слушање за работата на татко ми“, рече Бруно, прекинувајќи ја. „Тоа е сè што постојано слушаме, ако ме прашаш мене. Работата на татко ти ова, работата на татко ти она. Па, ако работата на татко ми значи дека ние треба да се селиме од нашата куќа и од гелендерот за лизгање и од моите тројца најдобри пријатели за цел живот, тогаш мислам дека татко ми треба малку да се замисли за таа негова работа, зарем не мислиш ти така?“

Во тој момент, надвор, во ходникот се слушна крцкање и Бруно погледна нагоре за да ја види вратата од собата на мајка му и татко му како благо се отвора. Тој се вкочани и за момент не можеше ни да се помрдне од место. Мајка му сè уште беше долу, што значеше дека татко му бил таму и можеби го слушал сето тоа што Бруно го кажа. Гледаше во вратата, едвај осмелувајќи се да дише и се прашуваше дали татко му ќе дојде до него и ќе го симне долу на еден сериозен разговор.

Вратата се отвори пошироко и кога нечија фигура се појави, Бруно се повлече наназад. Но тоа не беше татко му. Тоа беше многу помлад и не толку висок маж како татко му, но носеше ист тип на униформа, само без толку многу украси на неа. Изгледаше многу сериозно и капата му стоеше цврсто на главата. Околу слепоочниците, Бруно можеше да забележи дека има руса коса, речиси неприродна нијанса на жолта боја. Носеше кутија во рацете и одеше кон скалите, но застана за момент кога виде дека Бруно стои и гледа во него. Тој го измерка момчето од глава до петици како никогаш во животот да немаше видено дете и како да не беше сосем сигурен што требаше да се прави кога ќе сретнеш нешто такво: да го изедеш, да го игнорираш или да го удриш, па да се струполо по скалите. Наместо некоја од тие работи, тој му упати на Бруно едно кимнување со главата како брз поздрав и продолжи по својот пат.

„Кој беше тоа?“ праша Бруно. Младиот човек изгледаше толку сериозно и зафатено што тој претпоставуваше дека мора да беше некоја важна личност.

„Еден од војниците на татко ви, претпоставувам“, рече Марија, која стана многу вкочанета кога младиот човек се појави, па ги прекрсти дланките пред себе како личност која се моли. Таа гледаше надолу кон земјата, а не во неговото лице, како да се плашеше дека ако погледнеше директно во него би можела да се претвори во камен. Се опушти дури кога тој си замина. „Со текот на времето ќе ги запознаеме.“

„Мислам дека не ми се допаѓа“, рече Бруно. „Беше

премногу сериозен.“

„И вашиот татко е исто така многу сериозен“, рече Марија.

„Да, но тој е татко“, објасни Бруно. „Татковците би требало да бидат сериозни. Без разлика на тоа дали се градинари или учители или командири“, рече тој, набројувајќи ги работните места кои му беа познати и кои ги работеа почитувани родители. „Мислам дека тој човек воопшто не личеше на татко. Иако беше многу сериозен, тоа е сигурно.“

„Добро, имаат многу сериозни работи“, рече Марија низ воздишка. „Или барем така мислат. Но да бев на твоето место, ќе се држев подалеку од војниците.“

„Не гледам што друго има да се прави освен тоа“, рече Бруно натажено. „Мислам дека овде нема да имам со кој да си играм освен со Гретел, а на што ќе личи забавата со Гретел? Таа е *Безнадежен случај*.“

Почувствува како повторно му надоаѓаат солзи, но се пресече, не сакајќи да изгледа како бебе пред Марија. Погледна низ собата без целосно да ги одвои очите од земјата, обидувајќи се да види дали ќе најде нешто интересно наоколу. Немаше ништо. Или барем така се чинеше. Но тогаш една работа му фати око. Во аголот од собата, спроти вратата, имаше еден прозорец вдлабен во таванот. Се протегаше надолу по ѕидот, кој по малку наликуваше на оној на горниот кат во куќата во Берлин, само не толку висок. Бруно погледна кон него и си помисли дека низ овој прозорец би можел да погледне без проблем, без да се крева на прсти.

Полека се доближи до него, надевајќи се дека оттука ќе може да го види цел Берлин, неговата куќа и улиците околу неа, масите каде што седеа луѓето додека ги пиеја нивните пенести пијалаци и си кажуваа смешни приказни едни на други. Одеше полека затоа што не сакаше да се разочара. Но тоа беше само мала соба на едно мало момче, па имаше само неколку секунди пред пристигнувањето до прозорецот.

Го стави лицето на стаклото и го виде она што беше надвор. Овој пат, кога прочиташе широко му се ококорија и устата му формираше облик на „О“, рацете не му се кренаа во воздух, туку останаа да му висат надолу покрај телото, бидејќи нешто од таа глетка направи да се чувствува многу ладно и несигурно.

3

Beznade`en sl u~aj

Бруно беше сигурен дека беше многу попаметно да ја остават Гретел во Берлин да се грижи за куќата, бидејќи таа не правеше ништо друго освен проблеми.

Гретел беше три години постара од Бруно и уште многу одамна јасно му имаше ставено до знаење дека кога стануваше збор за правилата во оваа куќа, особено оние правила кои се однесуваа на нив двајцата, таа беше главна. Бруно не сакаше да признае дека малку се плашеше од неа, но ако беше искрен со себе - а секогаш се обидуваше да биде - ќе признаеше дека се плашеше.

Таа имаше некои непријатни навики, кои можеа да се очекуваат од сестра. Наутро поминуваше пре-

многу долго време во тоалетот и се чинеше како воопшто да не ѝ пречеше тоа што Бруно стои надвор, подрипнувајќи од една на друга нога, очасен да се олесни.

Имаше голема колекција на кукли поставени на полиците низ нејзината соба, кои зјапаа во Бруно кога ќе влезеше внатре и потоа го следеа наоколу, набљудувајќи го секој негов чекор. Тој беше сигурен дека ако отидеше да ја истражува нејзината соба, кога таа беше надвор од куќата, тие ќе ѝ поднесеа извештај за сè што направил. Имаше и некои многу непријатни пријатели кои очигледно мислеа дека е многу паметно да го исмејуваат, нешто што тој никогаш не би го дозволил ако беше три години постар од неа. Сите непријатни пријатели на Гретел како во ништо друго да не уживаа повеќе од тоа да го мачат него и да му кажуваат безобразни работи секогаш кога мајка му или Марија не беа во близина.

„Бруно нема девет години, има само шест“, велеше едно од чудовиштата одново и одново со певлив глас, танцувајќи околу него и буцкајќи го во ребрата.

„Немам шест години, имам девет“, протестираше тој, обидувајќи се да избега.

„Тогаш зошто си толку мал?“ ќе прашаше чудовиштето. „Сите други на деветгодишна возраст се поголеми од тебе.“

Ова беше вистина и истовремено особено болна точка на Бруно. Тоа што не беше висок колку и другите момчиња во класот беше извор на

константно разочарување за него. Всушност, тој едвај им достигнуваше до рамената. Кога и да се шетаа по улиците со Карл, Мартин и Даниел, луѓето помислуваа дека тој е нечиј помлад брат, а всушност тој беше втор по големина во години.

„Мора да имаш шест години“, ќе се инаетеше чудовиштето сè додека Бруно не избегаше од него. Постојано се надеваше дека едно утро ќе се разбуди повисок за неколку сантиметри.

Значи една добра работа во врска со тоа што повеќе не беше во Берлин беше фактот што ниту еден од нив повеќе нема да биде околу него да му врши тортура. Можеби ако беше принуден да остане во новата куќа некое време, дури и цел месец, тој ќе се извишеше додека да се врати дома и тогаш тие не ќе можеа да го задеваат и да бидат злобни кон него. Ова беше нешто кое можеше да се има предвид како добра страна на целата ситуација, ако сакаше да го направи она што мајка му му предложи и да го извлече најдоброто што можеше од една лоша ситуација.

Истрча и без да тропне влета во собата на Гретел, начекувајќи ја како ја реди својата цивилизација од кукли на различните полици низ собата.

„Што правиш овде?“ вресна таа, вртејќи се кон него. „Зарем не знаеш дека не се влегува во женска соба без да тропнеш?“

„Не ги донесе сите кукли овде со себе, така?“ праша Бруно, кој ја разви навиката за игнорирање на повеќето од прашањата кои му ги поставуваше

сестра му и наместо да ѝ ги одговори нејзините, тој поставуваше свои.

„Се разбира дека ги донесов“, одговори таа. „Сигурно не помисли дека ќе ги оставам дома? Можеби со недели нема да се вратиме назад.“

„Недели?“ праша Бруно разочарано, но потајно задоволно затоа што се помири со идејата дека овде ќе биде еден месец за да порасне. „Навистина го мислиш тоа?“

„Па го прашав татко и тој ми рече дека ќе бидеме овде во... блиска иднина.“

„Што е точно тоа блиска иднина?“ праша Бруно, седнувајќи на нејзиниот кревет.

„Тоа значи со недели од овој момент, па натаму“, рече Гретел со интелигентно кимање на главата. „Можеби три.“

„Ако е така, тогаш добро“, рече Бруно. „Сè додека се работи за блиска иднина, а не за месец. Го мразам ова место.“

Гретел погледна кон својот помал брат и сфати дека за првпат во животот се согласуваше со него за нешто. „Те разбираам“, рече таа. „Не е многу пријатно овде, зар не?“

„Ужасно е“, рече тој.

„Па, да“, рече Гретел, потврдувајќи ја неговата констатација. „Сега е ужасно. Но кога ќе ја средиме куќата малку и ќе се навикнеме на неа, најверојатно нема да биде толку лошо. Слушнав од тато дека кој и да

живеел овде во *Аувиц* пред нас, многу брзо ја загубил работата, па луѓето немале време да го средат местото за нас.“

„*Аувиц*?“ праша Бруно. „Што е тоа *Аувиц*?“

„Тоа е името на куќата“, објасни Гретел. „*Аувиц*.“

Бруно се замисли. Тој немаше видено никаков знак од надворешната страна на куќата ниту пак некаква табла со име на неа. Неговата куќа во Берлин немаше никакво име, едноставно се викаше *број четири*.

„Но што значи тоа?“ праша тој изиритирано.

„Претпоставувам дека не значи ништо. Тоа е само име. Луѓето кои живееле овде најверојатно не завршиле добра работа, па повикале човек кој ќе може да ја заврши работата како што треба.“

„Мислиш тато.“

„Се разбира“, рече Гретел, која секогаш зборуваше за нивниот татко како тој да беше најбезгрешниот човек кој никогаш не направил ништо лошо, никогаш никого не налутил и секогаш пред спиење доаѓаше да ја бакне за добра ноќ, а ако Бруно беше фер, а не само тажен поради преселувањето, ќе признаеше дека татко му и него го бакнуваше за добра ноќ.

„Значи ние сме тука во *Аувиц* затоа што некој ги избркал луѓето кои живееле тука пред нас?“

„Токму така, Бруно“, рече Гретел. „Сега тргни ми се од прекривката. Ми ја растураш.“

Бруно скокна од креветот и слета на килимот со силен удар. Не му се допадна звукот кој се создаде. Беше многу шуплив, па тој веднаш одлучи дека подобро ќе биде да не скока така низ оваа куќа затоа што ако го прави тоа многу често, некоја греда би можела да се сруши и тој да пропадне до уши.

„Не ми се допаѓа овде“, рече тој по стоти пат.

„Знам дека не ти се допаѓа“, рече Гретел. „Но ние не можеме ништо да направиме во врска со тоа, зарем не?“

„Ми недостигаат Карл, Даниел и Мартин“, рече Бруно.

„И мене ми недостигаат Хилда, Изабел и Луиз“, рече Гретел, па Бруно се обиде да се присети која од тие три девојки беше чудовиштето.

„Мислам дека другите деца воопшто не изгледаат пријателски настроени“, рече Бруно, па Гретел во истиот миг престана да ги реди нејзините застрашувачки кукли на полицата и се сврте кон него со вцашен поглед.

„Што рече?“ праша таа.

„Реков дека мислам дека другите деца воопшто не изгледаат пријателски настроени“, повтори тој.

„Другите деца?“ збунето праша Гретел. „Кои други деца? Јас не сум видела никакви други деца.“

Бруно разгледа низ собата. Имаше прозорец тука, но собата на Гретел се наоѓаше спроти неговата, на спротивната страна од куќата, така што гледаше

во сосема поинаков правец. Обидувајќи се да не изгледа премногу очигледно, тој почна полека да се прикрадува кон прозорецот. Ги стави рацете во џебовите од своите кратки панталони и се обиде да свирка една мелодија која ја знаеше додека го избегнуваше погледот на сестра си.

„Бруно?“ викна Гретел. „Господе Боже, што правиш? Да не си луд?“

Тој продолжи да свирка, да се прикрадува кон прозорецот и продолжи да го избегнува погледот на Гретел сè додека не стигна до прозорецот кој, за среќа, беше исто така доволно низок како и оној во неговата соба, па можеше да погледне низ него. Погледна надвор и го виде возилото со кое пристигнаа, како и три или четири други кои им припаѓаа на војниците кои работеа за татко им. Повеќето од нив стоеја надвор и пушеа цигари, смеејќи се за нешто и нервозно погледнувајќи нагоре кон куќата. Покрај нив беше патеката, а понатаму шума која се чинеше како создадена за истражување.

„Бруно, ќе ми објасниш ли, те молам, што мислеше со последната забелешка?“ праша Гретел.

„Има шума онаму“, рече Бруно, игнорирајќи ја.

„Бруно!“ вресна Гретел, толку брзо марширајќи кон него што тој скокна наназад и се залепи за ѕидот.

„Што?“ праша тој, преправајќи се дека не знае за што зборуваше таа.

„Другите деца“, рече Гретел. „Рече дека воопшто не изгледаат пријателски настроени.“

„Па, така е“, рече Бруно, не сакајќи да суди за нешто пред да се запознае со фактите.

„Но кои други деца?“ праша Гретел. „Каде се тие?“

Бруно се насмевна и се приближи кон вратата, гестикуирајќи ѝ на Гретел дека треба да го следи. Таа длабоко воздивна додека одеше по него, запирајќи за да ја стави куклата на креветот, но веднаш се премисли, ја крена и ја припи близу до градите. Влезе во собата на нејзиниот брат, каде што речиси се судри со Марија која токму во тој миг излегуваше надвор од собата, држејќи во рацете нешто што наликуваше на мртов глушец.

„Таму се“, рече Бруно, кој веќе стоеше до својот прозорец и гледаше низ него. Не се сврте назад за да провери дали Гретел е во собата, беше премногу зафатен гледајќи ги децата. На неколку секунди дури и заборава дека таа воопшто беше таму.

Гретел сè уште стоеше на неколку метри оддалечена од него и очајно сакаше да погледне и самата да се увери, но нешто во врска со начинот на кој тој го кажа тоа и нешто во врска со начинот на кој гледаше низ прозорецот, одеднаш направи да се почувствува нервозна. Бруно никогаш досега немаше успеано да ја надмудри за нешто и беше прилично сигурна дека сега не правеше никакви трикови, но имаше нешто во врска со начинот на кој стоеше таму и тоа ја тераше да се чувствува како да не беше сигурна дали воопшто сака да ги види овие деца. Нервозно подголтна и во себе се помоли навистина да се вратат во Берлин во блиска иднина, а не за еден месец.

„Па?“ праша тој. Се сврте и ја забележа сестра си како стои на вратата со куклата стегната на градите додека нејзините златни плетенки совршено рамномерно висеа на секое рамо и гледаа во него како создадени за влечење. „Не сакаш да ги видиш?“

„Се разбира дека сакам“, одговори таа и колебливо се приближи кон него. „Тргни се настрана“, рече, туркајќи го со лактите.

Беше светол, сончев ден тоа прво попладне во *Аувиц* и кога Гретел погледна низ прозорецот, сонцето повторно се појави од зад облаците. Кога по еден момент нејзините очи се прилагодија на светлината и сонцето повторно исчезна, таа го виде токму она за што Бруно ѝ зборуваше.